

VITEZOVIĆEVA SENJČICA

(tekst i komentar)

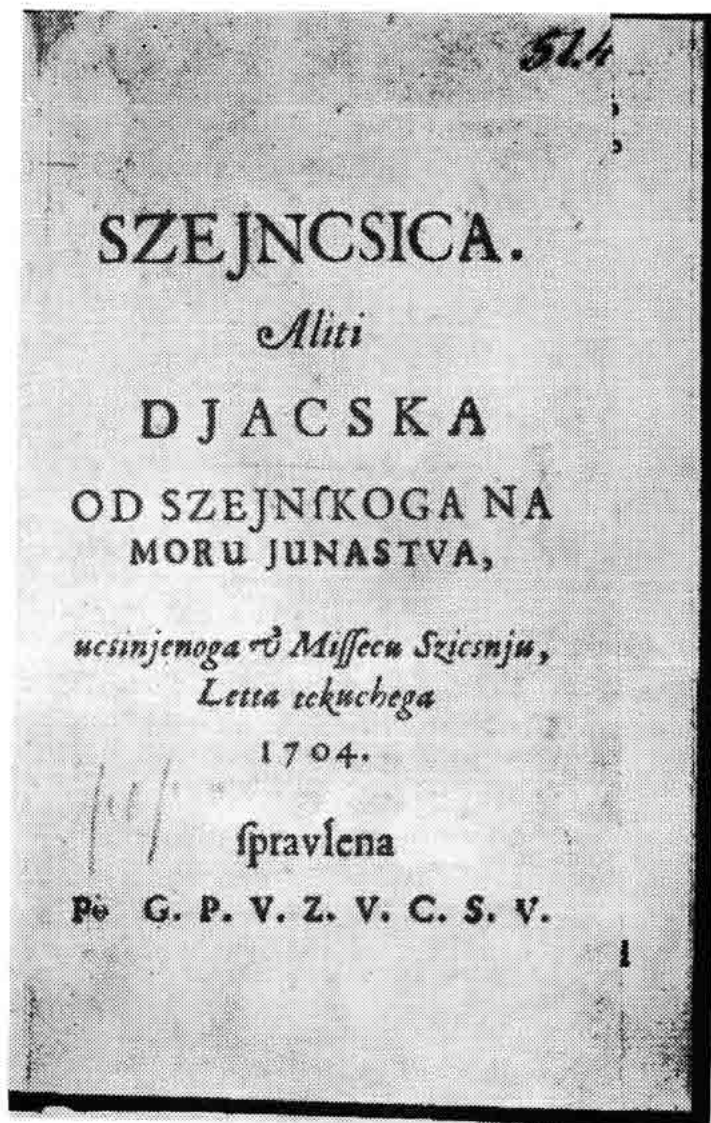
Sve do 1902. Vitezovićeve je *Senjčica* bila gotovo posve nepoznata. Tad ju je u originalnoj grafiji preštampano A. Musić (v. *Nastavni vjesnik*, sv. 10., str. 258—262.). Tekstu je dodao »lakšega razumijevanja radi nekoliko leksikalnih bilješki« (u svemu 8 bilježaka, napomena M. M.). Godine 1968. tekst je *Senjčice* objavio Tomo Matić, ali ne u originalnoj grafiji, nego u onakvoj kakva se rabi u Akademiju rječniku (v. *Građa za povijest književnosti hrvatske*, knj. 29., str. 166—169.). I Matić ima 16 poznatih popratnih bilježaka, ali se sve odnose na objašnjenje Vitezovićevih grafema. Iako je dakle tekst ove Vitezovićeve pjesme od 144 stiha poznat, ostaje ipak činjenica da nije u potpunosti protumačen. Budući da se sada navršava 270 godina od događaja što ga je opjevao ovaj senjski »zlatni vitez«, smatramo da će se »Senjski zbornik« bar donekle odužiti ovom velikom Senjaninu objavljivanjem njegove *Senjčice* u foto-originalu i u današnjoj grafiji uz potreban komentar kako bi postala pristupačna većem krugu čitalaca.

KOMENTAR

(Slova se odnose na retke u naslovu *Senjčice*, a brojevi na stihove. Pojedini grafemi i naglasni znakovi objašnjavaju se samo kod prve upotrebe.)

a.— Oblik *Szejncsica*, kako stoji u originalu, obično se čita kao *Senjčica* (v. npr. spomenut Musićev prilog u »*Nastavnom vjesniku*«, tako je i u knjizi V. Klaića »*Život i djela Pavla Rittera Vitezovića*«, Zagreb 1914., str. 194. i u *Kombolovoj »Povijesti hrvatske književnosti*«, Zagreb 1945., str. 268.). To znači da Vitezović rabi digram *sz* za *s*, a *cs* za *č*. Budući da piše *jn*, moglo bi se čitati *Senjčica* kako hoće T. Matić (v. *Građa*, str. 166.). Vitezovićevo se bilježenje može činiti nedosljednim jer pored *Sejn* (12. stih) piše *Senja* (4. stih), ali dosadašnji istraživači nisu uočili da nemetatiziran oblik dolazi obično kad iza *nj* slijedi vokal (uspoređ. *Szenja* 4. stih, *Szenjanom* 8. stih, *Szenjani* 19. stih, *Szenyu* 64. stih nasuprot *Szejn* 12. stih, *Szejnski* 92. stih, *ogajn* 93. stih). Metateza *nj* u *jn* bila je moguća jer se *n* i *j* još nisu bili slili u jedan glas, nego se izgovaralo odvojeno, npr. *Sen-ja*. Takav nesliven izgovor zabilježio je Antun Mažuranić u *Novom Vinodolskom* 1843. (v. *Kolo*, knj. 3., str. 88.).

Sl. 158 — Izvorni snimak naslovne stranice Vitezovićeve pjesme »Senjčica«, štampane 1704.

b.— *Aliti* je složeni veznik (*ali + ti*), a prvotno mu je značenje *ili*. U tom se značenju i ovdje upotrebljava.

c.— Vitezovićevo bilježenje *djacska* dopušta čitanje *djačka* i *dijačka*. Pridjev je nastao od imenice *dijak* (= đak), a nije značio samo ono što pripada dijaku, nego — mnogo češće — postaje sinonim za pridjev *latinski*. Zato je razumljivo što u Vitezovićevim djelima nalazimo npr. ovakve rečenice: »Ne najдох još nijednog pisca ni knjižnika koji bi s maloćom *dijačkih aliti latinskih* slov obilje hrvatskoga našega jezika dobro ali pravo pisal«. Međutim, u *Senjčici* riječ *djačka* znači zacijelo *pjesma*, a bit će Vitezovićeva

konstrukcija prema glagolu *jačiti* što znači *pjevati* (odatle je nastao i oblik *jačke* = *pjesme* ugarskih Hrvata).

Tekst Vitezovićeve *Senjčice* u originalnoj grafiji
—(Fotografije od 1 do 5)—

Tekst Vitezovićeve *Senjčice* u današnjoj grafiji

SENJČICA	a
aliti	b
djačka	c
od senjskoga na	d
moru junaštva	e
učinjenoga v misecu sičnju	f
leta tekućega	g
1704.	h
spravljena	i
Po G. P. V. Z. V. C. S. V.	j
x x x x x	

d/e.— *Od senjskoga na moru junaštva* = o senjskom na moru junaštvu. Vitezovićeve originalna grafija u riječima *senjskoga* i *junaštva* pokazuje da je tzv. »produženo« *s* upotrebljavao za konsonant *s* (pored *sz*), a »obično« *s* za *š*.

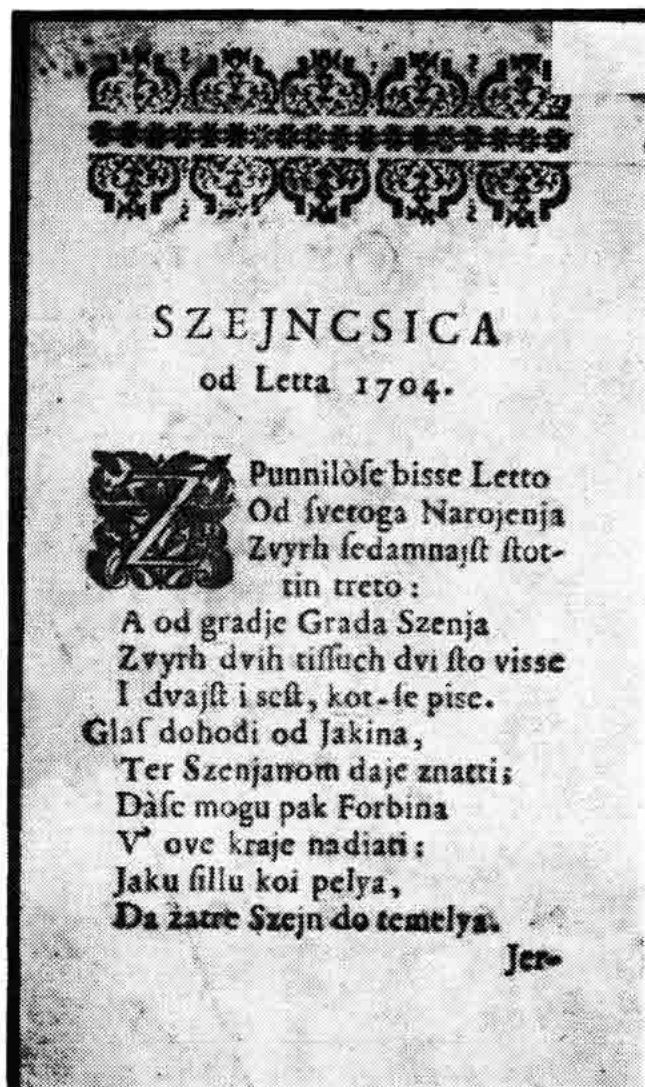
f.— *Učinjenoga* se odnosi na junaštvo, a smisao je: junaštvo koje se zbilo, dogodilo.— Prijedložno *v* umjesto *u* čakavska je karakteristika u Vitezovićevim djelima. Pored redovitog *v* nalazi se u Senjčici i prefiks *va*, npr. *vazmu* (57. stih), a samo iznimno *u* (142. stih). — Riječi *misecu* i *sičnju* svjedoče o ikavskom refleksu staroga glasa »jata«. Osim toga udvostručeno *s* u *misecu* (vidi original!) upućuje na kratkoću vokala *i*. Udvostručenim konsonantima Vitezović redovito označuje kraćinu prethodnog vokala.

h.— Junaštvo o kojem Vitezović pjeva odnosi se na podvig Senjana koji su u mjesecu siječnju 1704. godine — za vrijeme rata između Leopolda I. i francuskoga kralja Luja XIV. radi španjolske baštine — oteli Francuzima dva broda.

g.— U obliku *leta* nalazi se ekavski refleks staroga vokala »jata«. Ako se taj oblik usporedi s oblikom *misec*, jasno je da se u Vitezovićevu tekstu susrećemo s ikavsko-ekavskim refleksima (*misec* : *leto*). Taj dvostruki refleks tipična je čakavska crta u Senju koja se vlada prema tzv. pravilu Jakubinskoga, tj. *jat* se reflektira u samoglasnik *e* ispred tvrdih dentala (*t*, *d*, *n*, *r*, *s*, *z* + stražnjojezični vokal), a inače kao *i*. — U riječi *tekućega* digram *ch* služi Vitezoviću za oznaku fonema *ć*. Tako je i u ostalim primjerima.

i.— Oblik *spravljena* ili *napravljena* znači ovdje *ispjevana*. Znak nad slovom *l* oznaka je fonema *lj*.

j.— Kratice treba dopuniti ovako: G.(ospodinu) P.(avlu) V.(itezoviću) L.(latnomu) V.(itezcu) C.(esarske) S.(vitlosti) V.(ićniku). To se razabire, između ostalog, po naslovu njegova djela *Priručnik* gdje stoji da je to djelo »spravljeno po Pav. Vitezoviću, Zlat. Vitezcu, Ces. i Kralj. Szvitlosti Vichniku«.

1.— *Zpunilo se* = ispunilo se. *Zpunilo se biše leto* = na vršila se bijaše godina. — Znak na vokalu *o* pokazuje granicu između riječi *zpunilo* i riječi *se*.

2.— *Od svetoga narojenja* = od Kristova rođenja, tj. od nove ere. — U riječi *narojenje* (= rođenje) nalazimo čakavsku zamjenu *j* za praslavenski skup *dj*.

3.— *Zvrh sedamnajst stotin treto* = 1703. — U riječi *zvyrh* digramom *yr* označeno je vokalno *r*. Tako je u gotovo svim Vitezovićevim djelima. — Završetak *-naest* realizira se i danas u senjskom govoru kao *-najst* kako je ovdje zabilježio Vitezović. — *Stotin* (gen. množ.).

SENJCICA
od leta 1704.

Zpunilo se biše leto	1
Od svetoga narodenja	2
Zvrh sedamnajst stotin tretjo:	3
A od gradje grada Senja	4
Zvrh dvi tisuć dvisto više	5
I dvajst i šest, kot se piše.	6
Glas dohodi od Jakina,	7
Ter Senjanom daje znati;	8
Da se mogu pak Forbina	9
V ove kraje nadijati:	10
Jaku silu koji pelja,	11
Da zatre Senj do temelja.	12

4.— *Od gradje* = od izgradnje, utemeljenja, osnutka grada Senja. Oblik *gradje* Matić je pročitao kao *grade* (v. Građa, str. 166.). Mislim da je Matićevo čitanje pogrešno jer u senjskoj čakavštini Vitezovićeva doba nije bilo primarnog fonema *d* (uspor. *narodenja* umjesto *narodjenje*), a sekundarni se još nije razvio, kako svjedoče oblici sa *n-j*. Zato i ovdje treba pretpostaviti nesliven izgovor *gradje*.

5/6.— *Zvrh dvi tisuć dvisto više // i dvajst i šest, kot se piše* = 2226. Ako tom broju dodamo 1703, koliko se navodi u 3. stihu, dobit ćemo 3929. Toliko je godina, po Vitezovićevu mišljenju, prošlo od postanka Senja.

6.— *Dvajst* = 20. Nakon gubitka drugog *d* u *dvadeset* stvoren je zijev *ae* (*dvaeset*) koji se uklonio prijelazom *ae* u *ai* te zatim konsonantizacijom u *aj* — *dvajset*. Taj je oblik poznat današnjoj senjskog čakavštini i alternira s oblikom *dvajst* što ga je zabilježio Vitezović u ovoj pjesmi. — Za prilog *kot* (= kako, kao) nalazimo ovo objašnjenje u Akademijinu rječniku (ubuduće kratica: ARj.): »Riječ je slovenska, ali se nalazi i u kajkavaca i u sjevernih čakavaca od XV vijeka« (V., 393.).

7.— *Jakin* je starohrvatski naziv za grad Anconu (u Italiji).

8.— *Ter* = te. Oblik *ter* upotrebljava se i danas u Senju. — *Senjanom* = Senjanima (dat. množ.).

9.— *Forbin* = vjerojatno neki francuski zapovjednik.

10.— Glagol *nadijati se* znači *nadati se*, a izveden je od imenice *nadija* (= nada). Oblici *nadija* i *nadijati se* bili su sasvim obični u starim čakavskim tekstovima.

11.— *Peljati* = voditi. Tako se i danas govori u Senju. Za fonem *lj* upotrijebio je Vitezović grafiju *ly*.

12.— *Zatre* = 3.1.jd.prez. od *zatrći*. — Prema originalnom *Szejn* Matić je ostavio *Sejn* (v. Građa, str. 166.).

Jer mu zada mnoge štode
V ovo kratko dvih lit vrime,
Zarobeč mu Lyude, Brode,
I kršeč mu glasno ime.
Stvar osvete jest vridnia,
Čim je misal hrabrenia,
Al Szenjani nepokojni
Duggo čekat ove Ratte,
Dokle dojdū Brodi bojni
Domovinu nyim yrvatti,
Misle sami isk at sliku,
Toga gošta za priliku.
Ter dà prem ū Zimsku dobu
I More je suprotivo,
U kō doba replu sobu
Iziskava sve stō j' xivo.
A kad ū vetri zimno More
Válya slape kako Gore ?
Neglyedeči svega toga,
Sto velike sille strassi,
Videch sminnost syrca svoga
Herkajūse sami nasni,
Dāse groznyam vidit dadu,
Kib je manji strah ū Gradu.
Zmed

13.— *Jer mu zada mnoge štode* = jer mu je nanio mnogo štete. Sintagme zadati škodu (= naškoditi, nanijeti štetu, oštetiti) nema u ARj.

14.— *V ovo kratko dvih lit vrime* = u ovo kratko vrijeme od dvije godine.

16.— *I kršeč mu glasno ime* = i uništavajući mu glasovito ime. Pridjev *glasan* značio je u starohrvatskom jeziku *glasovit*, *na glas*.

17.— *Stvar osvete jest vridnija* = osveta je vrednija.

18.— *Čim je misal hrabrenija* = čim je misao hrabrija, tj. čim je podvig veći. U ARj. pridjev *hrabren* objašnjen je kao onaj »koji se u pogibli ne boji nego se uzda u svoju snagu« (III., 674.).

19.— *Nepokojni* = nemirni.

Jer mu zada mnoge škode	13
V ovo kratko dvih lit vrime,	14
Zarobeć mu ljude, brode	15
I kršeć mu glasno ime.	16
Stvar osvete jest vridnija,	17
Čim je misal hrabrenija.	18
Al Senjani nepokojni	19
Dugo čekat ove rate,	20
Dokle dojdū brodi bojni	21
Domovinu njim rvati,	22
Misle sami iskat stiku,	23
Toga gosta za priliku.	24
Ter da prem u zimsku dobu	25
I more je suprotivo,	26
U ko doba toplu sobu	27
Iziskava sve što j' živo.	28
A kad s vetri zimno more	29
Valja slape kako gore?	30
Ne gljedeći svega toga,	31
Sto velike sile straši,	32
Videć sminost srca svoga	33
Herkaju se sami naši;	34
Da se grožnjam vidit dadu,	35
Kih je manji strah u gradu.	36

20.— *Dugo čekat ove rate* = dugo im je čekati ratove.

21.— *Dokle dojdū brodi bojni* = dok dođu brodovi bojni. Prezent *dojdū* nastao je od *do* + *īdu* (danas u Senju: *dojdedu*), a u nom. množ. *brodi* čuva se tzv. kratka množina kakva se jedino upotrebljava i danas.

22.— *Njim* = dat. od *oni*. Grafija *nyim* pokazuje da današnje *nj* Vitezović piše dvojako: *n-j* i *n-y* (*Szenja* — *nyim*). Ova dvojnost upućuje zacijelo na dvojak izgovor, tj. nesliven izgovor označava Vitezović sa *nj* (zato je kod takvih primjera moguća metateza *jn*), a sliven sa *ny*. — *Rvati* = napadati.

23.— Riječi *stika* nema u ARj., ali prema glagolu *stikati* (= silom stiskati, zbijati) bit će da je značila *sudar*.

25.— Oznake kod *dā* i *ū* nemaju nikakva prozodijskog značenja, one samo markiraju konac riječi (uspor. npr. *dāse* u 9. retku). — *U zimsku dobu* = u zimsko doba. Iz ovoga se primjera vidi da je imenica *doba* bila ženskoga roda (tako je u Senju i danas), ali Vitezović upotrebljava i srednji rod (v. 27. stih).

26.— *Suprotivo* = protivno.

27.— Vitezovićeva oznaka kod *kō* upućuje svakako na duljinu vokala *o*, po svoj prilici na dugosilazni naglasak (uspor. gen. sg. *glāsa* u 39. retku). — Oblik *toplū* (mj. *toplu*), kako upotrebljava Vitezović, običan je i danas u govoru starijih Senjana. — Imenica *doba* ovdje je srednjega roda, a mogla je biti i ženskoga (uspor. 25. stih).

Zmed' ošalih Lalich mladi
I Buskovich uzesse sver
Junackoga glasa radi,
S' nyimi druggih do pedeset,
U' jednoj Fusti i kaichu
Idu skuffit svoju frichu.
Pustihule v' linye More,
Nit vetrov nit Zime gledoch,
f' jakimise slapmi bore
se na fillu Mora vozoch.
Ogledaju svaku stranu,
Da Franceze gdi zastanu.
I pokle jur obajdohu
Mnogo More i Otoka,
Ter jos nigdir nenajdohu
Puta svoga prave zroke,
Na dalyeh sminna xelya,
skuffit frichu kugod, pelya.
Trabakulu nit zapazze,
Od Napulye to Brod bisse,
Vred' prot nyemu vazmu stazze,
I na nyega navalisse:
Mornarice u big dahu,
Szenjani Brod obdyrxahu.

Bu-

28.— *Iziskivati* je iterativ prema *iskati*, tj. tražiti. — Prema primjeru *xivo* jasno je da Vitezović upotrebljava grafem *x* za fonem *ž*.

29.— *Vetri* = vjetrovima (instrumental množine).

30.— Ovakav akcenat u prezentu *valja* (vidi original!) upotrijebio je Vitezović prvi put u Senjčici. Njime označuje tzv. čakavski akut na prvome slogu i osigurava značenje jer prezent s istim glasovnim kosturom, ali s dugosilaznim naglaskom na drugom vokalu *a*, značio bi: *vrijedi*. — *Slape* = slapove (akuz. množ.).

31.— *Ne gljedeći* = ne gledajući. Promjene konsonantskih grupa *kl* u *klj* (*kleti* — *kljeti*) i *gl* u *glj* (*gledati* — *gljedati*) sačuvala su se do danas u Senju.

Zmed ostalih Lalić mladi	37
I Butković uzeše svet	38
Junačkoga glasa radi,	39
Š njimi drugih do pedeset,	40
U jednoj fušti i kaiću	41
Idu skusit svoju sriću.	42
Pustihu se v sinje more,	43
Nit vetrov nit zime gljedeć	44
S jakimi se slapmi bore	45
Se na silu mora vozeć	46
Ogljedaju svaku stranu	47
Da Franceze gdi zastanu.	48
I pokle jur obajdohu	49
Mnogo more i otoke,	50
Ter još nigdir ni najdohu	51
Putu svoga prave zroke,	52
Na dalje ih smina želja,	53
skusit sriću kugod, pelja.	54
Trabakulu nut zapaze,	55
Od Napulje to brod biše,	56
Vred' prot njemu vzamu staze,	57
I na njega navališe:	58
Mornari se u big dahu,	59
Senjani brod obdržahu.	60

33.— *Sminost* = smionost. Geminata je *nm* u originalu zbog kratkoga *i*.

34.— Prema Vitezovićevu bilježenju *herkajuse* jasno je da se radi o 3. l. množ. prez. glagola *herkati se*. Uostalom, taj glagol tako zabilježen susrećemo i u drugim Vitezovićevim djelima (npr. u Odiljenju sigetskome, 108. stih), a rabi ga i Senjanin M. Kuhačević. Nema dakle nikakva opravdanja što je taj glagol smješten u ARj. sub voce *hrkati se*. Kad bi se radilo o vokalnom *r*, kako suponira ARj., onda bi Vitezović upotrijebio digram *yr*, kao što redovito čini kod vokalnoga *r* (uspor. *zvyrh* — *zvrh*, *kyrsech* — *kršeć*), a ne bi napisao *er*. *Herkati se* znači hrabriti se, sokoliti se.

35/36.— *Da se grožnjam vidit dadu // kih je manji strah u gradu* = da se suprotstave grožnjama kojih se malo tko straši u gradu (tj. Senju).

37.— *Zmed* = između.

38.— *Uzeše svet* = odlučise.

39.— Vitezovićevu oznaku u riječi *glasa* valja čitati kao dugosilazni naglasak na prvom samoglasniku *a*.

40.— *Š njimi* = instr. množine sa sandhi-pojavom *š mj. s* kako je i danas u Senju. — Prema ovom se stihu točno vidi da je uz Lalića i Butkovića bilo »do pedeset« Senjana. Netočan je, prema tomu, Klaićev podatak da su Lalić i Butković okupili »oko sebe sto i pedeset drugova« (str. 193.). Taj je pogrešan podatak preuzet i bez provjere uvršten u knjižicu o izložbi djela Pavla Vitezovića (izd. JAZU, Zagreb, 1952.) gdje stoji da su Senjani, »njih oko 150, zaplovili Jadranom« (str. 9.).

Buduck korub pun i ulys,
Poflassèga È Domovini:
Tako pyrvu frichu Pulys
Í Boxjim darom Szenyu csini:
Alche datti nyim jos vecha
Dobar Bog, i dobra Szrecha.
V^o Dubrovacske odtud kraje
v^o famoj Fusti otidosse;
Kadi gusto-krat priftaju,
Kife Franci privyrgose:
Buduch tù Szejn dalecs z oka,
I tak strahu manye zroka.
Dovazuckise blizu lúke,
Maslinicom koju zovu,
Zapazzise sebi v^o ruke
Prispivatti frichu novu:
Brod veliki, zván Tyrtana,
Jadri È lúki iskar stana.
Oni pod bok od te Lúke
Svoju Fustu zafsonihu,
Na Tyrtanu stavit ruke
Prijspodobno nehorihu,
Sest topovov imajuchu,
I v^o jadráse uffajuchu.

41.— Vitezovićevo bilježenje bez sumnje pokazuje prijedlog *u* na početku ovoga stiha, pa nije sasvim jasno zašto je T. Matić taj prijedlog na ovome mjestu pročitao kao *v* (uspor. Građa, 167.). Naime, pored prijedloga *v* piše Vitezović i *u* (npr. *u zimsku dobu*, 25. stih, *u ko dobu* 27. stih). — Značenje riječi *fušta* dao je sâm Vitezović u svojoj *Kronici* gdje kaže da je to »brzi brod« (str. 201.). U ARj. navodi se citiran Vitezovićeov primjer iz *Kronike* i ovaj iz Senjčice, ali pogrešno tj. s.v. *fusta* iako prema originalu treba čitati *fušta*. Za *fuštu* se u ARj. navodi da je to »manja vrsta galije« (III., 80.), a u Skokovu *Etimologijskom rječniku* kao »lađa na kojoj su se osuđenici, fustarii, vozili« (I., 538.). — Za riječ *kaić* navodi ARj. (IV., 734.) kao potvrdu upravo ovaj primjer iz Vitezovićeve *Senjčice* i kaže da dolazi od tal. *caicchio*, a ovo